

Norsk vekst med blomstrende bioøkonomi – er det bra for verden?

Ivar Pettersen, NIBIO
ivar.pettersen@nibio.no

Verdens velferd avhenger av god ressursforvaltning og rettferdig fordeling. Bioøkonomien er sentral for begge, og vi har høye ambisjoner. Men vi har kun to, velprøvde og ofte kritiserte, virkemidler eller systemer som kan hjelpe oss; marked og stat. I sin siste bok, «The value of everything» er Marina Mazzucato urolig for at vi undervurderer betydning av staten. Det kan føre samfunnet – bioøkonomien - på ville veier. Stivhengig teknologiutvikling kan forklare hvorfor.

Ambisjonene for bioøkonomien er mangfoldige, men kan samles i to. I prosjektet Sus-Value-Chain fant forskerne fram til tre bioøkonomi-visjoner; teknologi, ressurser og bærekraft. Hver av dem rommer et mangfold. Her samler vi dem under «god ressursforvaltning». I tillegg er rettferdig fordeling antagelig viktigere enn vi har trodd de siste tiår.

Med tilsvarende grad av forenkling kan vi si at vi har to hjelpemidler, eller to systemer, til å hjelpe oss: marked og stat; markedet med mange, selvstendige beslutningsfattere som gjør det beste for seg og sitt, og staten som kan regulere på vegne av oss og alle. En mulig løsning er å la markedet sikre god ressursforvaltning og staten retten til rettferdigheten. Problemer i «blindsonen» for markedet som miljø, folkehelse, spredt bosetting, jordvern og dyrevelferd, kan håndteres gjennom påbud, forbud, subsidier og avgifter. Det vil motivere markedet til å ivareta fellesskapets interesser.

Teknologiutviklingen kompliserer. Ingen er antagelig i tvil om at bioøkonomien er teknologidrevet. Det er vanskeligere å bli enige om hva som driver teknologiutviklingen. Antagelig er det både stat og marked. Mazzucatos forrige bok var full av eksempler på statens entreprenørielle betydning for teknologiutvikling, og viser samtidig til hvordan

markedsaktørene raskt omsetter ny teknologi for kommersielle formål i høyt tempo, ofte med stor gevinst. Mazzucato er opptatt av å fortelle at staten i langt større grad enn vi tenker, tar de første stegene og den største risikoen i teknologiutviklingen. Hvis i tillegg, regelverk og infrastruktur har stor betydning for hvor markedsaktørene ser potensialet for ny teknologi, kommer staten og reguleringen først i mer enn én forstand. Staten blir både premissgiver for teknologiutvikling i markedet og en leverandør av teknologi. Vi kan kanskje si noe om hva som styrer utviklingen av bioteknologien.

Det er ikke hvor mye stat som avgjør, men rekkefølgen på ting. Den store systemdebatten på 1900-tallet dreiet seg om rollefordeling for stat og marked. Men med forståelsen av teknologi som stivhengig utvikling, som svar på premisser staten og markedet legger, kan rekkefølgen på de to være avgjørende.

Ta et naivt eksempel. Anta at staten skal ivareta to samfunns mål for bioøkonomien: matsikkerhet og rettferdighet for småbrukere i fattige land. Anta at det markedet oppfatter er lave matvarepriser og store muligheter for teknologi for storskaledrift i jordbruket. Det trekker i retning av økt importavhengighet og vanskeligere kår for småbønder i fattige land. Staten kan kompensere ved å øke stimulansene til selvforsyning og overføringer til fattige i rurale strøk i fattigland. Men på sikt blir både selvforsyningsgraden og rettferdigheten mer kostbar å sikre for teknologien trekker i en annen retning. Et alternativ er at staten endrer premissene slik at ny teknologi skal verdsettes ut fra matvareknapphet og behovene hos småbønder med uomtvistelige eierrettigheter til jord. Det kan også gi en blomstrende norsk bioøkonomi, men den er og virker annerledes enn den første. Og det kan være premissene for teknologiutviklingen avgjør.